

"หนังสือวัดเกาะ":
การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในสังคมไทย
พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๗๕

นาย สุรพงษ์ จันทรเกษมพงษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2547
ISBN 974-17-6726-9
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"WAT-KOH BOOKS":
CONTINUATION AND TRANSFORMATION OF ATTITUDE AND VALUES IN THAI
SOCIETY 1922-1932

Mr. Surapong Jankasamepong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirments
for the Degree of Master of Arts in History

Department of History

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-17-6726-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์

“หนังสือวัดเกาะ”: การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยม
ในสังคมไทย พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๗๕

โดย

นายสุรพงษ์ จันท์เกษมพงษ์

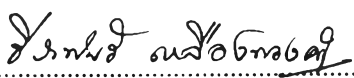
ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

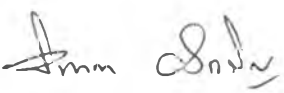
อาจารย์สุวิมล รุ่งเจริญ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

 ..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์

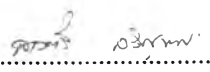
(ศาสตราจารย์ ดร. อีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 ..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พิพาดา ยิ่งเจริญ)

 ..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์สุวิมล รุ่งเจริญ)

 ..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระ สันธุประมา)

 ..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาวิตรี เจริญพงศ์)

สุรพงษ์ จันทร์เกษมพงษ์: "หนังสือวัดเกาะ": การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในสังคมไทย พ.ศ. 2465-2475 ("WAT-KOH BOOKS": CONTINUATION AND TRANSFORMATION OF ATTITUDE AND VALUES IN THAI SOCIETY 1922-1932) อ.ที่ปรึกษา: อ.สุวิมล รุ่งเจริญ, จำนวนหน้า 167 หน้า. ISBN 974-17-6726-9.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษา ประวัติและพัฒนาการของ "หนังสือวัดเกาะ" ในช่วงปี พ.ศ. 2465-2475 ตลอดจนศึกษาถึงทัศนคติและค่านิยมของกลุ่มคนที่อ่านหรือเสพ "หนังสือวัดเกาะ" ที่สะท้อนผ่านความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาและรูปแบบของ "หนังสือวัดเกาะ" นี้

ตามลักษณะสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ทันสมัยใหม่ "หนังสือวัดเกาะ" ซึ่งแต่เดิมพิมพ์ร้อยกรองรูปแบบกลอนสวดหรือกาพย์ เนื้อเรื่องจักรๆวงๆ สะท้อนค่านิยมทางพุทธศาสนาและไตรภูมิ เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมจากการเลิกระบบไพร่-ทาส ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ การค้าและเงินตรา และกายภาพของเมืองที่เปลี่ยนไป "หนังสือวัดเกาะ" จึงปรับเปลี่ยนไปนำเสนอร้อยกรองในรูปแบบกลอนลำตัด เพื่อตอบสนองต่อผู้เสพที่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ที่สนใจข้อมูลข่าวสาร โดยยังคงค่านิยมแบบเดิมไว้ เมื่อการศึกษาในระบบโรงเรียนขยายตัวเพื่อผลิตคนเข้าในระบบราชการมากขึ้น ได้สร้างคนรุ่นใหม่ที่มีลักษณะวิถีคิดและค่านิยมต่างไปจากเดิม ประกอบกับอิทธิพลจากตะวันตกและความนิยมในเรื่องอ่านร้อยแก้วแบบนวนิยาย จึงทำให้ "หนังสือวัดเกาะ" เริ่มถูกเบียดขับออกไปจากการเลือกเสพของคนรุ่นใหม่

ภาควิชา.....ประวัติศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต..... *สุรพงษ์ จันทร์เกษมพงษ์*

สาขาวิชา.....ประวัติศาสตร์..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *[ลายมือ]*

ปีการศึกษา 2547

448 02232 22: MAJOR HISTORY

KEYWORD: WAT-KOH BOOKS/ KLON LAMTAD/ TRANSFORMATION/ ATTITUDE/ VALUES

SURAPONG JANKASAMEPONG: "WAT-KOH BOOKS": CONTINUATION AND TRANSFORMATION OF ATTITUDE AND VALUES IN THAI SOCIETY 1922-1932.

THESIS ADVISOR: SUVIMOL ROONGCHAROEN, 167 pp. ISBN 974-17-6726-9.

This thesis is a study of the historical development of the "Wat-Koh Books" during 1922-1932, as well as the attitude and value of their 'consumers' which are reflected through their transformed contents and format.

During their early days when Thai society was in transition to the modern period, the "Wat-Koh Books" featured the traditional dramatic stories of kings and their supernatural power, written in traditional *klon-suad* or *kap* verse form, with strong Buddhist moral value as found in the *Traibhumi*. However, when social change gained momentum, slavery and the *phrai* system were abolished, the money economy set in, and the urban town emerged, the form and content of "Wat-Koh Books" were accordingly transformed. *Klon lamtad* became the dominant verse form used in the "Wat-Koh Books" and their content now shifted from traditional drama of kings and princes to stories of the 'real' world based on news reports found in the newspapers. Yet, Buddhist moral value remained at large. The "Wat-Koh Books" soon lost their popularity among urban consumers who were products of modern/western education and favored modern fictions written in prose over those in verse.

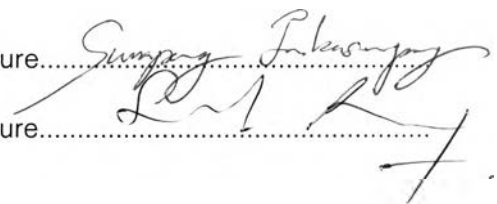
Department.....History.....

Student's Signature.....

Field of study.....History.....

Advisor's Signature.....

Academic year 2004

Handwritten signatures in black ink. The top signature is for the student, and the bottom signature is for the advisor. Both are written over dotted lines.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาในระดับปริญญาโทสำหรับตัวผู้เขียนนั้นไม่อาจสำเร็จจนเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้หากปราศจากการสนับสนุนช่วยเหลือจากอาจารย์สุวิมล รุ่งเจริญ ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งให้ทั้งความรู้ทางวิชาการ คำแนะนำ ทั้งอดทนต่อความอ่อนต้อยและความเหลวไหลของผู้เขียนโดยที่อาจารย์มีปัญหาสุขภาพพุ่มเร้า ด้วยความเมตตาของอาจารย์จึงทำให้ผู้เขียนสำเร็จการศึกษามาได้

ผู้เขียนกราบขอบพระคุณอาจารย์พิพาดา ยังเจริญ ที่รับเป็นประธานกรรมการสอบฯ อาจารย์สาวิตรี เจริญพงศ์ และอาจารย์วัชระ สินธุประมา ที่รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ คำแนะนำทั้งหลายที่ได้รับได้นำมาปรับปรุงจนเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณ อาจารย์ฉลองสุนทรวาทินิชย์ สำหรับคำแนะนำทางวิชาการที่มีคุณค่าตลอดจนช่วยตรวจอ่านบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้อาจารย์ธิดา สาระยา สำหรับแรงบันดาลใจจนเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนคณาจารย์แห่งภาควิชาประวัติศาสตร์ พี่เอนก นาวิกมูล สำหรับการพูดคุย คำแนะนำ ตลอดจนข้อมูลสำคัญที่ผู้เขียนนำมาใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

การที่ผู้เขียนสามารถทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จได้นั้น เป็นเพราะความช่วยเหลือจากบุคคลและกลุ่มบุคคลหลายท่านหลายฝ่าย ที่ไม่อาจลิสเป็นท่านแรกคือ พี่เต้ ในห้วงเวลาที่วิกฤติค้ำขันพี่เต้ให้ทั้งความช่วยเหลือและคำแนะนำที่มีค่ายิ่ง น้ำใจในครั้งนี้จะจดจำในใจตลอดไป พี่หน้อยและพี่ทิพย์ สำหรับที่ปักเก็บตัวและการดูแลเอาใจใส่รวมทั้งคำแนะนำตลอดเวลาที่ไปพักอาศัยที่บ้านพักสนามบินน้ำ ขอบคุณพี่ยั้ง สำหรับความเห็นและคำแนะนำในช่วงรายงานความก้าวหน้า พี่เส่ย ย้วย พู่ ดัน (คุณากร) เล็กดัน (สุรัชย์) พี่พิเชฐ สำหรับคำแนะนำ การสนทนาแลกเปลี่ยนตลอดจนช่วยตรวจอ่านต้นฉบับ เอี่ยมและแก้ว สำหรับความช่วยเหลือทางด้านภาษา ขอบคุณ ทือป (นพนาถ) ต่าย (ปฐม) พุทธพล และทุกคนที่บ้านตลาดพลูสำหรับข้อมูลหนังสือและบทความ พี่สมพร และพี่ประสิทธิ์ เจ้าหน้าที่ในภาควิชา พี่แดน พี่ต้อย พี่นั พี่กุล เชียง และเจ้าหน้าที่ทุกคนในห้องสมุดคณะอักษรฯ พี่ๆ เจ้าหน้าที่หอสมุดกลางที่ช่วยเหลือทั้งพูดคุยอย่างเป็นกันเองและห่วงใย เจ้าหน้าที่ห้องหนังสือหายาก (ห้องหลวงวิจิตรวาทการ) เจ้าหน้าที่ห้องไมโครฟิล์ม ของหอสมุดแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่ในหอจดหมายเหตุ ขอบคุณสำหรับการบริการและอำนวยความสะดวกตลอดเวลาที่ค้นคว้า คุณป้าและพี่ที่ร้านก๊อปปี้วัน ขอบคุณ ทือป (วศิน) แป้ง เอ (นันทิยา) เอ พร เอ๊ะ สำหรับมิตรภาพและความช่วยเหลือในการศึกษาครั้งแรก สำหรับ ผุ่ณ เอ็ม โอเล่ เตย เตย ปู ย้วยน้อย กอล์ฟ ต่าย (นิตยาภรณ์) โนะ กวง จิน ชวง จวง เพื่อนร่วมรุ่น และพี่ๆ น้องๆ ทั้งในภาควิชาประวัติศาสตร์และต่างคณะต่างภาควิชา ผู้เขียนจะระลึกในมิตรภาพที่มีให้นับเป็นช่วงเวลาที่ดีและน่าจดจำอันหนึ่งในชีวิต และที่ลืมไม่ได้ก็คือทุกคนที่ “บ้าน” ที่แม้จะไม่ค่อยเข้าใจว่า “ลูก” กำลังทำอะไร แต่ก็ยังสนับสนุนส่งเสริม แรงใจที่ได้รับเป็นสิ่งผลักดันให้มาถึงจุดนี้ได้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการศึกษา	3
ขอบเขตของการศึกษา	4
สมมติฐาน (แนวคิดสำคัญของการศึกษา)	4
วิธีดำเนินการศึกษา	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 บริบทของการพิมพ์ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์	6
พัฒนาการของการพิมพ์หนังสือในเมืองไทย	6
การพิมพ์ในเมืองไทยกับปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต	15
การพิมพ์และวรรณกรรมกรอ่านเพื่อความบันเทิง	18
บทที่ 3 "หนังสือวัดเกาะ" ในช่วงความนิยมเรื่องจักรวงค์ๆ	22
จุดกำเนิดและพัฒนาการของ "หนังสือวัดเกาะ"	22
"หนังสือวัดเกาะ" กับความนิยมในเรื่องจักรวงค์ๆ ก่อน พ.ศ.2465	26
ผลกระทบที่มีต่อวรรณคดีไทยของนิยายจักรวงค์ๆ ใน "หนังสือวัดเกาะ"	31
ความคลี่คลายของเรื่องจักรวงค์ๆ และความนิยมของผู้เสพ	43
เปรียบเทียบเรื่อง แก้วหน้าม้า	45
เปรียบเทียบเรื่อง "ไกรทอง"	47

	หน้า
กลุ่มนักเขียนแนวจักรวาลต่างๆ ในดวงใจโรงพิมพ์ "หนังสือวัดเกาะ"	49
บทที่ 4 "หนังสือวัดเกาะ" ในช่วงความนิยมกลอนลำตัด พ.ศ.2465-2475	58
ความนิยมในการละเล่นลิเกลำตัด	58
การพิมพ์กลอนลำตัด	62
คติอุกฉกรรจ์ต่างๆ	72
เรื่องที่ไม่ใช่คติอุกฉกรรจ์แต่เป็นที่สนใจของสาธารณชนทั่วไป	77
เรื่องราวที่เป็นสาระประเภทอื่นๆ	80
กลุ่มนักเขียนเพลงลำตัดในดวงใจโรงพิมพ์ "หนังสือวัดเกาะ"	83
บทที่ 5 การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมของผู้เสพ "หนังสือวัดเกาะ"	88
พื้นฐานเดิมของทัศนคติและค่านิยมเบื้องต้นหลังกลุ่มผู้เสพอ่านเรื่องจักรวาลต่างๆ	88
การปรับเปลี่ยนสังคมจากสมัยจารีตสู่ช่วงของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ทันสมัยใหม่	95
ทัศนคติและค่านิยมในสังคมช่วงของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ทันสมัยใหม่	111
"หนังสือวัดเกาะ" ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ทันสมัยใหม่	118
การขยายตัวของการศึกษาสมัยใหม่	119
กลุ่มปัญญาชนที่มีการศึกษาและความเห็นต่อเรื่องประโลมโลกย์	123
ส่ง เทภาสิต กับความคิดเรื่องประโลมโลกย์ และเรื่องอ่านเล่น	123
เสาว์ บุญเสนอ กับความเห็นเรื่องการเสื่อมของเรื่องประโลมโลกย์	129
ยุธิษฐีร (ยศ วัชรเสถียร)	131
ผลกระทบของการเกิดวรรณกรรมรูปแบบใหม่ที่มีต่อ "หนังสือวัดเกาะ"	134
บทที่ 6 บทสรุป	139
รายการอ้างอิง	143
ภาคผนวก	152
ภาคผนวก ก. ลำตัดเสื่อเตี้ย	153
ภาคผนวก ข. อ้ายก้านผู้วิเศษ	156

หน้า

ภาคผนวก ค. ลำตัด-พญาลอ-ภาค ๒ เปิดช่องนายนรินทร์ (กลิ้ง)	159
ภาคผนวก ง. ลำตัดชำเราผัดอนามัย	161
ภาคผนวก จ. พระราชกฤษฎีกา ตั้งวรรณคดีสโมสร	163
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	167

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 เรื่องจักรๆวงๆ 30	30
ตารางที่ 2 นักเขียนนิยายคำกลอน 44	44
ตารางที่ 3 เปรียบเทียบประวัติของนายสินกับประวัติของนายบุษย์ 55	55
ตารางที่ 4 ผู้แต่งเรื่องลำตัด 69	69